

ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΙ ΕΦΗΒΩΝ

Παραμέληση - Κακοποίηση

Κακοποίηση

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (1999), ορίζεται ως:

«Η κακομεταχείριση ενός παιδιού που περιλαμβάνει όλες τις μορφές σωματικής ή συναισθηματικής κακομεταχείρισης, σεξουαλικής παραβίασης, παραμέλησης ή παραμελημένης θεραπευτικής αντιμετώπισης ή εκμετάλλευσης για εμπορικούς σκοπούς, η οποία καταλήγει σε συγκεκριμένη ή εν δυνάμει βλάβη της υγείας, της ζωής, της ανάπτυξης ή της αξιοπρέπειας του παιδιού, στο πλαίσιο μιας σχέσης ευθύνης, εμπιστοσύνης ή δύναμης».

Φορείς της κακοποίησης

Η κακοποίηση των παιδιών/εφήβων μπορεί να ασκηθεί από:

- Γονείς
- Φροντιστές
- Συγγενείς
- Φίλους
- Άλλα παιδιά
- Άτομα που βρίσκονται σε θέση ισχύος (π.χ. εκπαιδευτικοί)

Μύθοι για την κακοποίηση

- ***Μύθος 1: Είναι κακοποίηση μόνο εάν περιλαμβάνει σωματική βία.***
- ***Μύθος 2: Μόνο οι «κακοί άνθρωποι» κακοποιούν τα παιδιά τους.***
- ***Μύθος 3: Δε συμβαίνει στις καλές οικογένειες.***
- ***Μύθος 4: Τα κακοποιημένα παιδιά μεγαλώνοντας γίνονται πάντα θύτες.***

Μορφές κακοποίησης

Σωματική κακοποίηση

Κάθε είδους τραυματισμός, που δεν οφείλεται σε ατύχημα.

- Παρατηρούνται συχνότερα στο κεφάλι και στα άκρα, στα ακάλυπτα μέρη του σώματος.

Περιλαμβάνονται:

- Χτυπήματα/σπρωξίματα
- Κλωτσιές
- Μώλωπες/πληγές/εκδορές
- Τσιμπήματα
- Τράνταγμα ή ταρακούνημα
- Δηλητηρίαση
- Εγκαύματα
- Κατάγματα

Σωματική τιμωρία

Η σωματική κακοποίηση μπορεί να λάβει επίσης τη μορφή αυστηρής σωματικής τιμωρίας και ακατάλληλου σωφρονισμού.

Ορίζεται ως η οποιαδήποτε πράξη **επιβολής πόνου** ή **σωματικής δυσφορίας** με στόχο τον **σωφρονισμό** του παιδιού/εφήβου ή τον **έλεγχο της συμπεριφοράς** του.

Περιλαμβάνει:

- Χαστούκι
- Άγριο σπρώξιμο
- Τράβηγμα (π.χ. μαλλιών)
- Χτύπημα με κάποιο αντικείμενο

Επιπλέον «σημάδια»...

- «Πετάγεται», όταν το ακουμπάει κάποιος.
- Εκδηλώνει τάσεις φυγής.
- Παρουσιάζει μειωμένη κοινωνικότητα.
- Φοβάται τους γονείς/φροντιστές του.
- Εκδηλώνει επιθετική/αυτοκαταστροφική συμπεριφορά.
- Παρουσιάζει αιφνίδιες μεταπτώσεις διάθεσης όταν πρέπει να επιστρέψει στο σπίτι από το σχολείο.
- Βρίσκεται επανειλημμένα σε υπερεγρήγορση.
- Δυσκολεύεται να καθίσει και παραπονιέται ότι πονάει κάποιο μέλος του σώματός του.
- Παρουσιάζει καθυστέρηση στη συναισθηματική και νοητική ανάπτυξη.

Παραμέληση

«Θυμάμαι όλη μου την παιδική ηλικία, ώρες ατελείωτες με τη μητέρα μου να δουλεύει στον υπολογιστή και να μη μου δίνει καμία σημασία. Κάποια στιγμή, πρέπει να ήμουνα Τρίτη Δημοτικού, δεν άντεξα και της είπα “Όλο δουλεύεις, δουλεύεις, πότε επιτέλους θα μ’ αγαπήσεις;”...».

Παραμέληση= η **ανεπάρκεια** στην παροχή διατροφής, ιατρικής φροντίδας, ένδυσης, στέγασης, σχολικής φοίτησης, η οποία είναι ακατάλληλη σε τέτοιο βαθμό, που να **θέτει σε κίνδυνο** τη σωματική ή ψυχική υγεία του παιδιού και του εφήβου.

Σωματική παραμέληση

Ο γονέας/φροντιστής του παιδιού συνεχώς το **εκθέτει σε κίνδυνο:**

- Έλλειψη επαρκούς τροφής, ενδυμασίας ή στέγης.
- Εγκατάλειψη του παιδιού σε άλλους ενήλικες.
- Έλλειψη επιτήρησης, με αποτέλεσμα να κινδυνεύει από ατύχημα.
- Έλλειψη καθαριότητας και προσωπικής υγιεινής.

Συναισθηματική παραμέληση

Ο γονέας/φροντιστής αδυνατεί ή αρνείται να προσφέρει την **κατάλληλη συναισθηματική φροντίδα και προστασία** στο παιδί:

- Απομόνωση από άλλα παιδιά ή ενηλίκους.
- Αίσθηση τρομοκρατίας.
- Άρνηση παροχής στοργής.
- Ενθάρρυνση συμμετοχής σε παράνομες συμπεριφορές (π.χ. ο γονέας αδιαφορεί και επιτρέπει την επιθετική συμπεριφορά προς άλλα παιδιά).

Εκπαιδευτική παραμέληση

Ο γονέας/φροντιστής αδυνατεί ή αρνείται:

- Να γράψει το παιδί του στην υποχρεωτική εκπαίδευση.
- Να παρέχει ειδική αγωγή, εφόσον τη χρειάζεται.
- Να προσφέρει το κατάλληλο περιβάλλον μελέτης στο σπίτι.
- Να περιορίσει τις ανεπιθύμητες συμπεριφορές του (π.χ. συνεχείς και αδικαιολόγητες απουσίες του από το σχολείο).

Ιατρική παραμέληση

Ο γονέας/φροντιστής αδυνατεί ή αρνείται να προσφέρει στο παιδί/έφηβο την **κατάλληλη ιατρική φροντίδα** (π.χ. εμβολιασμούς), με αποτέλεσμα να **θέτει σε κίνδυνο** την ανάπτυξη και την υγεία του.

- Παράβλεψη ιατρικών συστάσεων για χρόνιες ασθένειες (π.χ. μεσογειακή αναιμία) ή αναπηρίες που μπορούν να αντιμετωπιστούν.
- Έλλειψη οδοντιατρικής φροντίδας.
- Απουσία παροχής ψυχιατρικής υποστήριξης.

Αποτέλεσμα της ιατρικής παραμέλησης μπορεί να είναι η **επιδείνωση μιας χρόνιας νόσου, ακόμη και ο θάνατος.**

Ενδείξεις παραμέλησης παιδιού/εφήβου

- Διαρκής πείνα και κούραση (π.χ. ύπνος μέσα στη τάξη).
- Ανεπαρκής σωματική υγιεινή και χαμηλό βάρος (απίσχυραση).
- Ακατάλληλη ένδυση (καλοκαιρινή ενδυμασία τον χειμώνα).
- Ασυνεπής παρακολούθηση των μαθημάτων.
- Ζήτηση τροφίμων/χρημάτων από τους συμμαθητές.
- Αποκάλυψη από το παιδί ότι δεν υπάρχει κανείς για να το φροντίζει.
- Χρήση οινόπνευματων ή τοξικών ουσιών από το παιδί.
- Τάσεις αυτοκαταστροφής.
- Περιορισμένες κοινωνικές σχέσεις.
- Ιατρικά προβλήματα χωρίς θεραπευτική αντιμετώπιση.

Συναισθηματική κακοποίηση

Μπορεί να λάβει διάφορες μορφές:

- Τρομοκράτηση του παιδιού μέσω απειλών (π.χ. απειλή βίας στους αγαπημένους του ή εγκατάλειψής του).
- Απόρριψη ή υποβιβασμός του (π.χ. δημόσια ταπείνωση).
- Απομόνωση από το κοινωνικό περιβάλλον (π.χ. απαγόρευση αλληλεπίδρασης με φιλικά πρόσωπα ή με άλλα μέλη της οικογένειας).
- Υπερβολικές απαγορεύσεις ή παράλογες και σαδιστικές τιμωρίες (π.χ. κλείδωμα σε σκοτεινούς χώρους).
- Εμπλοκή του παιδιού σε ενδοοικογενειακές συγκρούσεις (π.χ. ο γονέας το χρησιμοποιεί για να εκμεταλλευτεί οικονομικά τον άλλο γονέα).

Συναισθηματική κακοποίηση

- Σύγκριση εις βάρος του παιδιού με άλλα παιδιά (π.χ. «ο αδελφός σου τα πάει πολύ καλύτερα από εσένα»).
- Υπερβολικές απαιτήσεις (π.χ. «αν δεν πάρεις 10 στη Γλώσσα, δεν αξίζεις τίποτα»).
- Στενός σωματικός περιορισμός (π.χ. ο γονέας δένει το παιδί στην καρέκλα, στο κρεβάτι ή σε άλλα έπιπλα).
- Πρόκληση ενοχών και τύψεων (π.χ. «αν δεν είχες γεννηθεί εσύ, θα είχα ακολουθήσει την καριέρα μου»).
- Εκμετάλλευση του παιδιού για την κάλυψη προσωπικών αναγκών του γονέα (π.χ. μεταχείρισή του ως υπηρέτη).

Ενδείξεις συναισθηματικής κακοποίησης

- Καθυστέρηση στη σωματική, νοητική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού.
- Ανατροφή σε υπερβολικά αυστηρό περιβάλλον.
- Παλινδρόμηση σε προηγούμενα αναπτυξιακά στάδια (π.χ. πιπίλισμα δαχτύλου).
- Σημάδια νεύρωσης (π.χ. υπερβολική αναστάτωση του παιδιού στην περίπτωση αποτυχίας).
- Χαμηλή αυτοεκτίμηση, απόσυρση.
- Διαταραχές στον λόγο.
- Επιθετική/παραβατική συμπεριφορά (π.χ. βασανισμός ζώων).

Σεξουαλική κακοποίηση

Η εμπλοκή του παιδιού/εφήβου σε σεξουαλική δραστηριότητα, για την οποία δεν είναι σε θέση να **αντιληφθεί** και να δώσει **συγκατάθεση** και είναι αναπτυξιακά ανώριμο να **δεχθεί**.

Επιπλέον, συνυπάρχουν:

- Αναπτυξιακή ασυμμετρία μεταξύ των εμπλεκομένων
- Διαδικασία επιβολής (π.χ. σωματικά ή συναισθηματικά)
- Παραβίαση των νόμων και των κοινωνικών ταμπού της κοινωνίας

Σημείωση: Κάθε συμπεριφορά που στοχεύει να ερεθίσει το παιδί σεξουαλικά, ή κατά την οποία το παιδί χρησιμοποιείται για να διεγείρει σεξουαλικά τον ενήλικο, θεωρείται κακοποιητική.

Μορφές σεξουαλικής κακοποίησης

Με σωματική
επαφή

Άγγιγμα
Χάιδεμα
Βιασμός

Χωρίς σωματική
επαφή

Ηδονοβλεψία
Βιντεοσκόπηση
Έκθεση σε
πορνογραφικό υλικό

Στάδια της σεξουαλικής κακοποίησης

- A. Φάση της προσέγγισης**, στην οποία δεν ασκείται κάποια μορφή βίας, αλλά αντίθετα προσφέρονται μια ποικιλία από δώρα, χρήματα ή εκπληρώνονται χάρες.
- B. Φάση της μυστικότητας** και επέκταση της Φάσης A σε σωματική επαφή, που ενοχοποιεί και ντροπιάζει το παιδί.
- Γ. Φάση του εξαναγκασμού** και πίεσης προς το παιδί να διατηρήσει τη σεξουαλική κακοποίηση κρυφή από τους άλλους (απειλές βίας).
- Δ. Φάση της αποκάλυψης** από το ίδιο το παιδί ή από κάποιο τρίτο πρόσωπο.
- Ε. Φάση της επιβεβαίωσης** της κακοποιητικής φύσης των πράξεων.

Ενδείξεις σεξουαλικής κακοποίησης: Παιδιά 5-12 ετών

- Λένε ότι κάποιος φίλος τους έχει τέτοιο πρόβλημα.
- Παρουσιάζουν απότομες αλλαγές στη διάθεση και στη συμπεριφορά (π.χ. απόσυρση, ευερεθιστότητα, υπερβολικό κλάμα).
- Αποφεύγουν συγκεκριμένα άτομα ή τοποθεσίες.
- Παρουσιάζουν παλινδρόμηση σε προγενέστερα αναπτυξιακά στάδια (π.χ. νυχτερινή ενούρηση).
- Λαμβάνουν δώρα ή χρήματα άγνωστης προέλευσης.

Ενδείξεις σεξουαλικής κακοποίησης: Παιδιά 5-12 ετών

- Εκδηλώνουν ψυχοσωματικά συμπτώματα (π.χ. πονοκέφαλοι και πόνοι στο στομάχι).
- Έχουν προβλήματα ύπνου (π.χ. τρομακτικά όνειρα, αϋπνία).
- Εκδηλώνουν συμπτώματα μετατραυματικής διαταραχής (π.χ. αναβίωση του τραυματικού γεγονότος, εφιάλτες).
- Αναφέρουν ότι δεν αξίζουν ή ότι είναι βρόμικα.
- Παρουσιάζουν καταναγκαστικές συμπεριφορές (κυρίως σε θέματα καθαριότητας).
- Ζωγραφίζουν παραστάσεις με εμφανές σεξουαλικό περιεχόμενο.
- Εκδηλώνουν ανάρμοστη σεξουαλική συμπεριφορά προς παιχνίδια, αντικείμενα, άλλα παιδιά ή ενήλικες.

Ενδείξεις σεξουαλικής κακοποίησης: Παιδιά 13-18 ετών

- Παρουσιάζουν διαταραχές ταυτότητας.
- Επιχειρούν απόπειρες αυτοκτονίας ή αυτοτραυματισμού.
- Εκδηλώνουν καταθλιπτικά συμπτώματα.
- Παρουσιάζουν τάσεις φυγής από το σπίτι.
- Παρουσιάζουν διαταραχές της διατροφής (π.χ. ανορεξία, βουλιμία).
- Συμμετέχουν σε παραβατικές πράξεις ή κάνουν χρήση ουσιών.
- Εμφανίζουν αυξημένη σεξουαλική δραστηριότητα.

Παράγοντες κινδύνου γονέα/φροντιστή

- Έχει κακοποιηθεί ο ίδιος όταν ήταν παιδί.
- Παρουσιάζει έλλειψη γνώσεων για την ανατροφή του παιδιού.
- Αντιλαμβάνεται τον γονικό ρόλο του υπό υπερβολικό στρες.
- Παρουσιάζει ελλειπείς δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων ή ελέγχου του θυμού του.
- Είναι κοινωνικά απομονωμένος.
- Κάνει χρήση ουσιών ή αλκοόλ.
- Παρουσιάζει σοβαρά ψυχικά ή σωματικά προβλήματα.
- Υπάρχουν οικονομικά προβλήματα.
- Η εγκυμοσύνη ήταν ανεπιθύμητη.

Παράγοντες κινδύνου παιδιού

- Είναι πρόωρο και παρουσιάζει αυξημένες ανάγκες.
- Δεν ανταποκρίνεται στις προσδοκίες του γονέα (π.χ. λόγω φύλου).
- Παρουσιάζει εκ γενετής ανωμαλίες ή χαρακτηριστικά κακής ψυχικής υγείας.
- Εκδηλώνει ψυχοκινητική καθυστέρηση.
- Χαρακτηρίζεται ως «δύσκολο παιδί».

Οδηγίες για τους εκπαιδευτικούς

Στην περίπτωση **αποκάλυψης της κακοποίησης ή παραμέλησης** από το ίδιο το παιδί:

- Δείξτε του ότι είστε διαθέσιμοι εξασφαλίζοντας έναν ήσυχο και οικείο χώρο και τον απαραίτητο χρόνο για να σας μιλήσει.
- Ακούστε το προσεκτικά χωρίς να το επικρίνετε και να το αμφισβητείτε (π.χ. όχι «Είσαι σίγουρος;», «Αποκλείεται ο μπαμπάς να έκανε κάτι τέτοιο, σε αγαπάει πολύ»).
- Ενθαρρύνετέ το να σας μιλήσει χωρίς να το πιέζετε.
- Δείξτε κατανόηση (π.χ. «Λυπάμαι που έχει συμβεί αυτό») και ενδιαφέρον, χωρίς να υποτιμάτε τη βαρύτητα των λόγων του.

Οδηγίες για τους εκπαιδευτικούς

- Βεβαιώστε του ότι πράττει σωστά που σας μιλάει και αποενοχοποιήστε το, τονίζοντάς του ότι εκείνο δεν προκάλεσε με κάποιον τρόπο την κακοποίηση.
- Προσπαθήστε να ελέγξετε τα συναισθήματά σας και μην αντιδράσετε με οργή, φόβο ή έκπληξη ως προς την αποκάλυψη του γεγονότος, καθώς μπορεί να τρομοκρατηθεί το παιδί.
- Ενισχύστε την αυτοεκτίμηση του παιδιού (π.χ. «Είσαι πολύ γενναίος για να μιλήσεις γι' αυτό»).
- Συμπεριφερθείτε στο παιδί με αξιοπρέπεια και σεβασμό.
- Απαντήστε με ειλικρίνεια στα ερωτήματα του παιδιού.

Οδηγίες για τους εκπαιδευτικούς

- Αποφύγετε να προβείτε σε επικριτικές δηλώσεις, όπως *«Γιατί δε μου το είπες πιο πριν;»*.
- Μη δίνετε υποσχέσεις στο παιδί για τις οποίες δε θα τηρηθούν (π.χ. *«Υπόσχομαι ότι δεν θα μιλήσω με κανέναν»*).
- Διαβεβαιώστε το παιδί ότι τις πληροφορίες που θα σας δώσει θα τις μοιραστείτε με εμπιστευτικότητα μόνο σε εκείνους, που πραγματικά θα βοηθήσουν.
- Χρησιμοποιήστε απλό λεξιλόγιο που να είναι κατανοητό από το παιδί και αποφύγετε τη χρήση λέξεων που μπορεί να το τρομοκρατήσουν (π.χ. βιασμός, κακοποίηση).

Οδηγίες για τους εκπαιδευτικούς

- Αποφύγετε να εκφράσετε αποδοκιμασία για τον δράστη της κακοποίησης (π.χ. «Αυτός ο απαίσιος άνδρας έχει καταστρέψει τη ζωή σου»), καθώς το παιδί ενδεχομένως έχει και αισθήματα αγάπης γι' αυτόν.
- Παρακολουθήστε το παιδί στην τάξη, αλλά και στην αυλή του σχολείου.
- Ενθαρρύνετε το να εκφράσει οποιοδήποτε συναίσθημα, χωρίς όμως να το πιέζετε.
- Μη δείξετε οίκτο και μην εστιάσετε υπερβολικά σε αυτό, ξεχωρίζοντάς το από τα υπόλοιπα παιδιά.

Οδηγίες για τους εκπαιδευτικούς

- Προάγετε τις διαπροσωπικές του σχέσεις και τη συμμετοχή του σε σχολικές δραστηριότητες.
- Εκμεταλλευτείτε οποιαδήποτε ευκαιρία για να ακούσετε το παιδί, αξιοποιώντας και την ώρα του παιχνιδιού ή του διαλείμματος.

Τι μπορώ να κάνω;

Εφόσον διαπιστώσετε ότι ένας μαθητής σας απειλείται από σοβαρό τραυματισμό, αναπηρία, μακροχρόνια βλάβη στην ανάπτυξή του ή από διατάραξη της συναισθηματικής του σταθερότητας, θα πρέπει να:

- Αναφέρετε άμεσα το περιστατικό του παιδιού στον Διευθυντή της σχολικής μονάδας (άρθρο 23 του ν. 3500/2006), ο οποίος, αφού ενημερώσει τον Σύλλογο Διδασκόντων, θα πρέπει να γνωστοποιήσει τις πληροφορίες στην Εισαγγελία Ανηλίκων ή στην πλησιέστερη αστυνομική αρχή.

Τι μπορώ να κάνω;

- Σε ορισμένες περιπτώσεις (ιδιαίτερα για μεμονωμένα περιστατικά κακοποίησης), μπορείτε να παραπέμψετε τους γονείς/φροντιστές σε φορείς, που θα συμβουλέψουν και θα υποστηρίξουν το οικογενειακό πλαίσιο και πρωτίστως το παιδί ή τον έφηβο (π.χ. ΚΕΔΔΥ, Ιατροπαιδαγωγικά Κέντρα).

Τι μπορώ να κάνω;

- Διαφορετικά, μπορείτε να επικοινωνήσετε απευθείας με τις αρμόδιες υπηρεσίες, ώστε να σας παράσχουν την κατάλληλη βοήθεια για να διαχειριστείτε αποτελεσματικά την περίπτωση του μαθητή σας:
 - ✓ Αστυνομικό τμήμα της περιοχής σας
 - ✓ Τηλεφωνική γραμμή SOS – 1056
 - ✓ Υπηρεσίες πρόνοιας
 - ✓ Χρήσιμοι σύνδεσμοι (βλ. παρακάτω)

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ:
ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ, ΣΤΑΔΙΑ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ
ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΣΧΕΣΗ

Ανθρωπιστικό μοντέλο συμβουλευτικής

- Συνεργασία όλων των μελών της σχολικής κοινότητας (εκπαιδευτικοί, μαθητές, γονείς)
- Διαμόρφωση κλίματος αλληλο-αποδοχής και στήριξης μεταξύ των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία

Προσωποκεντρική θεωρία του Rogers

- Κάθε άνθρωπος μπορεί να έχει μια **υγιή** και **προοδευτική ανάπτυξη**.
- Εστιάζουμε στην **εσωτερική ζωή** του ατόμου (εμπειρίες, συναισθήματα, αξίες) με στόχο την **αλλαγή συμπεριφοράς**.
- Η **υποκειμενική εμπειρία** του ατόμου έναντι της αντικειμενικής πραγματικότητας κυριαρχεί στον τρόπο συμπεριφοράς του ατόμου.

Συμβουλευτική διαδικασία

Επιμέρους **στόχοι**:

- Πλήρης αποδοχή του συμβουλευόμενου από τον σύμβουλο
- Απόκτηση θετικής εικόνας του εαυτού
- Διαμόρφωση θετικού κλίματος μεταξύ συμβούλου και συμβουλευόμενου
- Καθοδήγηση στην αναζήτηση εναλλακτικών λύσεων

Επιμέρους δεξιότητες του συμβούλου

- **Ενσυναίσθητη κατανόηση:** Ικανότητα του συμβούλου να μπαίνει στη θέση του συμβουλευόμενου και να αντιλαμβάνεται τον κόσμο έτσι όπως τον βλέπει εκείνος.
- **Ζεστασιά και άνευ όρων θετική αναγνώριση:** Αποδοχή της ατομικότητας του συμβουλευόμενου χωρίς κριτική της συμπεριφοράς του και των στάσεών του.
- **Αυθεντικότητα και αυτοαποκάλυψη:** Κατανόηση των εμπειριών του συμβουλευόμενου και παρουσίαση αντίστοιχων δικών του εμπειριών.

Μοντέλο των τριών σταδίων παροχής ψυχολογικής βοήθειας των Hill & O'Brien (1999)

- 1. Στάδιο διερεύνησης** σκέψεων, συναισθημάτων και ενεργειών και **αναζήτησης** των ποικίλων διαστάσεων ενός προβλήματος
- 2. Στάδιο συνειδητοποίησης** και κατανόησης των σκέψεων, συναισθημάτων και ενεργειών από τον ίδιο τον συμβουλευόμενο
- 3. Στάδιο δράσης** και επιλογής εναλλακτικών λύσεων για τα προβλήματα του συμβουλευόμενου

Στάδιο διερεύνησης

- Ο συμβουλευόμενος διερευνά τη συμπεριφορά του και τις ενέργειες του, ενώ εκφράζει τα συναισθήματα του.
- Ο σύμβουλος κατανοεί τις στάσεις και τις σκέψεις του συμβουλευόμενου.
- Εγκαθιδρύεται μια σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ συμβούλου και συμβουλευόμενου, η οποία διευκολύνει τον δεύτερο να αποδεχθεί πλήρως τον εαυτό του.

Επιμέρους στόχοι σταδίου διερεύνησης

- 1. Δημιουργία μιας σχέσης κατανόησης και σεβασμού**
 - Ο συμβουλευόμενος νιώθει ασφαλής και αποδεκτός.
 - Δεν παρεμβάλλονται οι σκέψεις και η κριτική του συμβούλου.
- 2. Διευκόλυνση του συμβουλευόμενου, ώστε να διηγηθεί την ιστορία του**
- 3. Βοήθεια προς τον συμβουλευόμενο ώστε να διερευνήσει τα συναισθήματά του**
- 4. Γνωριμία με τον συμβουλευόμενο**
 - Προσδιορισμός των αναγκών και των επιθυμιών του
 - Σχεδιασμός της πορείας της συμβουλευτικής διαδικασίας

Δεξιότητες συμβούλου κατά τη διερεύνηση

- Προσεκτική παρακολούθηση κι ενεργητική ακρόαση
- Ανοιχτές - κλειστές ερωτήσεις
- Αναδιατύπωση, επανάληψη ή παράφραση
- Αντανάκλαση συναισθημάτων
- Επιδοκιμασία και καθησυχασμός
- Σιωπή

Προσεκτική παρακολούθηση και ενεργητική ακρόαση

- **Προσεκτική παρακολούθηση:** Ενεργητική παρουσία συμβούλου με λεκτικούς, αλλά κυρίως με μη λεκτικούς τρόπους (π.χ. βλεμματική επαφή, χαμόγελο, μικρές ενθαρρύνσεις).
- **Ενεργητική ακρόαση**
- ✓ Στοιχεία της «ιστορίας», συναισθήματα, τρόπος οργάνωσης των γεγονότων.

Ανοιχτές - κλειστές ερωτήσεις

- **Ανοιχτές ερωτήσεις:** Έμφαση σε συγκεκριμένα στοιχεία των γεγονότων με στόχο:
 - ✓ Τη διασαφήνιση λεγομένων: «Για ποιο πράγμα θα θέλατε να μιλήσετε;»
 - ✓ Την εστίαση σε συναισθήματα: «Πώς νιώθετε για αυτό;»
 - ✓ Την εκτίμηση της εικόνας του συμβουλευόμενου για τον εαυτό του ή για τους άλλους
- **Κλειστές ερωτήσεις:** Μονολεκτικές απαντήσεις για τη συλλογή ή επιβεβαίωση στοιχείων.
 - ✓ Συνδυασμός αυτών με ανοιχτές ερωτήσεις
 - ✓ Περιορισμός στο βαθμό που είναι χρήσιμες

Αναδιατύπωση

Παράφραση ή επανάληψη μιας φράσης με παρόμοιες λέξεις/με λέξη-κλειδί, με στόχο την αποσαφήνισή της.

- **Παράφραση:** Ο σύμβουλος δείχνει ότι έχει κατανοήσει τα λεγόμενα του συμβουλευόμενου και τον διευκολύνει να διερευνήσει τις σκέψεις του και να εκτιμήσει το ρόλο του στα προβλήματά του.

π.χ.: «Σας ακούω να μου λέτε ότι...»

«Μου λέτε δηλαδή ότι...»

- **Επανάληψη:** Στο τέλος γίνεται σύνδεση στοιχείων και εστίαση στα βασικότερα εξ αυτών.

Αντανάκλαση συναισθημάτων

Επανάληψη/αποσαφήνιση των συναισθημάτων (θετικά ή αρνητικά) από τον σύμβουλο, με στόχο την αναγνώριση και την κατανόησή τους από τον συμβουλευόμενο.

π.χ. «Φαίνεται πως νιώθετε...»

«Αναρωτιέμαι εάν νιώθετε...»

Η αποδοχή καταπιεσμένων/αδιόρατων συναισθημάτων μπορεί να οδηγήσει στην επιτυχή έκφρασή τους και στην κατάλληλη διαχείρισή τους.

Επιδοκιμασία και καθησυχασμός

Ο σύμβουλος υποστηρίζει συναισθηματικά τον συμβουλευόμενο και τον ενθαρρύνει να συνεχίσει τη διαδικασία αναζήτησης των σκέψεων του.

π.χ. «Αυτό που νιώθεις είναι φυσιολογικό σε μια τέτοια κατάσταση...»

Σιωπή

Ο σύμβουλος παρακολουθεί σιωπηρά τον συμβουλευόμενο με στόχο:

Να βοηθήσει τον συλλογισμό του.

Να ενισχύσει την έκφραση των συναισθημάτων του.

Να μη διακόψει τη πορεία της συνεδρίας.

Στάδιο συνειδητοποίησης

Ο συμβουλευόμενος με τη βοήθεια του συμβούλου:

- Συνειδητοποιεί τις σκέψεις και τα συναισθήματά του.
- Αναζητάει νέους τρόπους ερμηνείας των γεγονότων.
- Κατανοεί τον ρόλο του στη διαιώνιση των προβλημάτων του.
- Ερμηνεύει παγιωμένους τρόπους συμπεριφοράς.
- Αντιμετωπίζει τον εαυτό του υπό ένα νέο πρίσμα.

Δεξιότητες συμβούλου στο στάδιο συνειδητοποίησης

- Προκλήσεις:
 - ✓ σε ασάφειες και αντιφάσεις
 - ✓ σε άμυνες
 - ✓ σε παράλογες ιδέες
- Ερμηνεία
- Αυτοαποκάλυψη

Πρόκληση

Ο συμβουλευόμενος προσκαλείται στην **ενδότερη συνείδηση** του εαυτού του και κατανόηση των προβλημάτων του, στα πλαίσια της οποίας:

- Εντοπίζονται **ασάφειες** και **παράλογες πεποιθήσεις**.
- Προσδιορίζονται **δυσλειτουργικοί μηχανισμοί άμυνας**.

Προϋπόθεση της χρήσης της είναι η εδραίωση θετικής συμβουλευτικής σχέσης και η ανάπτυξη εμπιστοσύνης μεταξύ συμβούλου και συμβουλευόμενου.

Τύποι προκλήσεων

- 1. Προκλήσεις σε ασάφειες και αντιφάσεις μεταξύ δύο αντιτιθέμενων:**
 - λεκτικών μηνυμάτων
 - συμπεριφορών
 - συναισθημάτων
- 2. Προκλήσεις σε άμυνες:** Διαχωρισμός δυσλειτουργικών και προστατευτικών τρόπων άμυνας, που διευκολύνουν την προσαρμογή του συμβουλευόμενου.
- 3. Προκλήσεις σε παράλογες ιδέες:** Συνειδητοποίηση δυσλειτουργικών πεποιθήσεων («Όλοι πρέπει να με αγαπούν», «Πρέπει να είμαι σε όλα τέλειος») και αναθεώρηση αυτών.

Ερμηνεία

Παρέμβαση συμβούλου (άμεση ή με ερωτήσεις) με στόχο:

- Τη συσχέτιση φαινομενικά ασύνδετων γεγονότων
- Την επισήμανση παγιωμένων τρόπων συμπεριφοράς
- Τον προσδιορισμό λειτουργίας των τρόπων άμυνάς του
- Τη δημιουργία ενός αναθεωρημένου πλαισίου ανάλυσης σκέψεων και συναισθημάτων του

Απώτερος σκοπός είναι η βαθύτερη κατανόηση εκ μέρους του συμβουλευόμενου των κινήτρων και των πράξεών του.

Αυτοαποκάλυψη

Ο σύμβουλος εξιστορεί προσωπικές του εμπειρίες, στις οποίες κατανόησε βαθύτερες πτυχές της συμπεριφοράς του και καλεί τον συμβουλευόμενο να ακολουθήσει το παράδειγμά του.

- Αποδίδεται ένα πιο προσωπικό ύφος στην παρέμβαση.
- Ενισχύεται η εμπιστοσύνη και η ειλικρίνεια στη σχέση συμβούλου-συμβουλευόμενου.

Δε χρησιμοποιείται για επίλυση θεμάτων του συμβούλου.

Στάδιο δράσης

Αναζήτηση εναλλακτικών λύσεων με απώτερο σκοπό την αλλαγή σκέψεων, συναισθημάτων και συμπεριφορών του συμβουλευόμενου.

Επιμέρους στόχοι:

- Προσδιορισμός λειτουργικών μορφών συμπεριφοράς
- Παροχή ενός υποστηρικτικού περιβάλλοντος για την ανάληψη νέων αποφάσεων
- Διαμόρφωση και αξιολόγηση του σχεδίου δράσης και αλλαγής
- Πρακτική εφαρμογή όσων αποκτήθηκαν σε προηγούμενα στάδια (διερεύνησης, συνειδητοποίησης)

Επιμέρους δεξιότητες συμβούλου στο στάδιο δράσης

1. Παροχή πληροφοριών

- Ανατροφοδότηση

2. Ευθεία καθοδήγηση

- Συμβουλές που αφορούν τη διαδικασία
- Οδηγίες

Παροχή πληροφοριών

Ο συμβουλευόμενος πληροφορείται για τη διαδικασία και τους στόχους του συγκεκριμένου σταδίου.

- **Ανατροφοδότηση:** Ενίσχυση της διατήρησης των αλλαγών συμπεριφοράς του συμβουλευόμενου (π.χ. «Διεκδίκησες πολύ ήρεμα αλλά αποφασιστικά αυτό που ζητούσες»).

Ευθεία καθοδήγηση

Καθοδήγηση βάσει των προσωπικών απόψεων του συμβούλου:

π.χ. «Κοιμήσου ένα οκτάωρο πριν πας να γράψεις εξετάσεις»

- **Συμβουλές, που αφορούν τη διαδικασία:** ο συμβουλευόμενος καθοδηγείται να κάνει διάφορα πράγματα στη διαδικασία (π.χ. «Πες μου πώς θα ζητούσες τη βοήθειά μου αν ήμουν εγώ ο δάσκαλός σου).
- **Εργασία στο σπίτι:** Εξάσκηση και συμμετοχή στη διαδικασία της αλλαγής εκτός της συμβουλευτικής συνεδρίας

Γενίκευση των αποτελεσμάτων της συμβουλευτικής διαδικασίας

Η διατήρηση των αλλαγών συμπεριφοράς του συμβουλευόμενου επιτυγχάνεται με:

- Την κατάλληλη στήριξη από τους σημαντικούς άλλους
- Την επιβράβευση των αρχικών αχρών διαφορετικών μορφών συμπεριφοράς και σκέψης (ιδιαίτερα στα παιδιά)

Βιβλιογραφία

Χατζηχρήστου, Χ. Γ. (2011). *Σχολική Ψυχολογία*.
Αθήνα: Τυπωθήτω.

Χατζηχρήστου, Χ. Γ. (2014). *Συμβουλευτική στη
σχολική κοινότητα*. Αθήνα: Gutenberg.

Χατζηχρήστου, Χ. Γ. (2015). *Πρόληψη και προαγωγή
της ψυχικής υγείας στο σχολείο και στην οικογένεια*.
Αθήνα: Gutenberg.

Βιβλιογραφία

Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, Ε. (Επιμ.) (1998). *Οδηγός για την αναγνώριση και αντιμετώπιση της κακοποίησης και παραμέλησης*. Αθήνα: Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού.

Διαθέσιμο στο

http://www.ichmhs.gr/sites/all/themes/ich_mhsw/img/pdfs/en/15.pdf

Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, Ε., & Τσάγκαρη, Μ. (1999). *Εγχειρίδιο για τα δικαιώματα του παιδιού*. Αθήνα: Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού.

Αθανασοπούλου, Ε. (2013). *Σεξουαλική κακοποίηση: Χρήσιμες πληροφορίες για εκπαιδευτικούς*. Θεσσαλονίκη: Publish City.

Barnett, O. W., Miller-Perrin, C. L., & Perrin, R. D. (1997). *Family violence across the lifespan: An introduction*. Sage.

Βιβλιογραφία

Βούρδας, Α. (2008). Η σεξουαλική κακοποίηση ανηλίκου και η συστηματική προσέγγιση από τον Παιδοψυχίατρο – Πραγματογνώμονα. Στο Ο. Γιωτάκος & Μ. Τσιλιάκου (Επιμ.), *Ο κύκλος της κακοποίησης: Ενδοοικογενειακή βία, σεξουαλική κακοποίηση, trafficking, bullying* (σσ. 235-243). Αθήνα: Αρχιπέλαγος.

Butchart, A., Harvey, A. P., Mian, M., & Furniss, T. (2006). *Preventing child maltreatment: A guide to taking action and generating evidence*. World Health Organization.

Λύκουρας, Λ., Δουζένης, Α., & Γιαννοπούλου, Ι. (2010). *Ψυχιατροδικαστική παιδιών και εφήβων*. Αθήνα: Ιατρικές εκδόσεις Π.Χ. Πασχαλίδης.

Βιβλιογραφία

- Μπαλούρδος, Δ., & Φρονίμου Ε. (2011). *Πρόληψη κακοποίησης και παραμέλησης των παιδιών: Καλές πρακτικές*. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών. Διαθέσιμο στο [http://www.ekke.gr/images/PDF/EKKE SOS ELISA Kales Praktikes.pdf](http://www.ekke.gr/images/PDF/EKKE_SOS_ELISA_Kales_Praktikes.pdf)
- Kay, J. (2005). *Protecting children: A practical guide*. London: Cassell.
- Κουμούλα, Α., & Σκλάβου, Κ. (Επιμ.) (2013). *Κακοποίηση: Όταν τα παιδικά όνειρα γίνονται εφιάλτες*. Αθήνα: Σισμανόγλειο Γενικό Νοσοκομείο Αττικής. Διαθέσιμο στο <http://www.sismanoglio.gr/OTHER/PBL-KAK15.pdf>

Βιβλιογραφία

- Νικολαΐδης, Γ. (2009). Μορφές και χαρακτηριστικά της βίας κατά των παιδιών: Θεωρητικοί μετασχηματισμοί και σύγχρονα δεδομένα. Στο Γ. Νικολαΐδης & Μ. Σταυραριάκη (Επιμ.), *Βία στην οικογένεια: Τεκμηριωμένη πρακτική και τεκμήρια από την πρακτική* (σσ. 21-93). Αθήνα: ΚΨΜ.
- Νικολαΐδης, Γ., Πετρουλάκη, Κ., & Σταυριανάκη, Μ. (Επιμ.) (2007). *Η εξάλειψη της σωματικής τιμωρίας στα παιδιά: Ένα εγχειρίδιο για επαγγελματίες που εκπαιδεύουν ή συνεργάζονται με γονείς*. Αθήνα: Ινστιτούτο Κοινωνικής Προστασίας και Αλληλεγγύης.
- Πρεκατέ, Β. (2006). Ανίχνευση παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης. Στο Ο. Γιωτάκος & Β. Πρεκατέ (Επιμ.), *Σεξουαλική κακοποίηση: Μυστικό; Όχι πια!* (σσ. 166-180). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Βιβλιογραφία

- Πρεκατέ, Β. (2008). *Η κακοποίηση του παιδιού στο σχολείο και στην οικογένεια*. Αθήνα: ΒΗΤΑ Ιατρικές εκδόσεις ΜΕΠΕ.
- Πρεκατέ, Β., & Γιωτάκος, Ο. (2005). *Οδηγός εκπαιδευτικών και γονέων για την ανίχνευση της παιδικής κακοποίησης*. Αθήνα: ΒΗΤΑ Ιατρικές εκδόσεις ΜΕΠΕ.
- Wenar, C., & Kerig, P. K. (2000). *Εξελικτική ψυχοπαθολογία: Από τη βρεφική ηλικία στην εφηβεία* (Επιμ. - Μτφ. Δ. Μαρκουλής & Ε. Γεωργάκα). Αθήνα: Gutenberg.
- Χατζηφωτίου, Σ. (2005). *Ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών και παιδιών: Διαπιστώσεις και προκλήσεις για την κοινωνική εργασία*. Αθήνα: Εκδ. Τζιόλα.

Χρήσιμοι σύνδεσμοι

Ελληνική Εταιρεία Μελέτης και Πρόληψης της Σεξουαλικής Κακοποίησης: www.obrela.gr

Εταιρεία κατά της κακοποίησης παιδιού ΕΛΙΖΑ: www.eliza.org.gr

Δίκτυο για την πρόληψη και καταπολέμηση της σωματικής τιμωρίας στα παιδιά: www.somatikitimoria.gr

Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού: www.ich.gr

Συνήγορος του Παιδιού: www.0-18.gr

Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης: www.aboutyouth.gr

Κέντρο Μέριμνας Οικογένειας και Παιδιού: www.kmop.gr

Το Χαμόγελο του Παιδιού: www.hamogelo.gr

Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (Ε.Κ.Κ.Ε): www.ekke.gr

World Health Organization: www.who.int

Σας ευχαριστώ πολύ!